

Εισαγωγή:

Η διερμηνεία και η μετάφραση στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Φωτεινή Αποστόλου

[...] δε θα πρέπει να ξεχνά [κανείς] ότι οι γλωσσικές ανταλλαγές, αυτές οι κατ' εξοχήν σχέσεις επικοινωνίας, είναι επίσης σχέσεις συμβολικής εξουσίας όπου πραγματώνονται οι σχέσεις δύναμης ανάμεσα στους ομιλητές ή στις αντίστοιχες ομάδες τους.
Bourdieu 1999

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως θεσμός

Αυτό το τμήμα του συγκεκριμένου τεύχους του *ΓΡΑΜΜΑ/GRAMMA* θα εστιάσει στις υπηρεσίες διερμηνείας και μετάφρασης που παρέχονται από θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία σύμφωνα με την Kaisa Koskinen αποτελεί «περίπτωση προτύπου για το θεσμικό πλαίσιο» (7). Στη μελέτη της για τη *Μετάφραση Θεσμικών Οργάνων* [Translating Institutions], η Koskinen αναγνωρίζει τα κοινά στοιχεία των θεσμών:

[...] ως θεσμικό όργανο μπορούμε να ορίσουμε μια μορφή ομοιόμορφων δράσεων που διέπονται από συγκεκριμένες προσδοκίες, νόρμες, αξίες και συστήματα πεποιθήσεων. [...] Τα θεσμικά όργανα [...] εντάσσονται στην κοινωνία που τους προσδίδει νομιμότητα και εξουσία. Το θεσμικό όργανο προσδίδει στα άτομα συγκεκριμένους ρόλους, σύμφωνα με τους οποίους θα πρέπει αυτοί κατόπιν να δράσουν. Αυτοί οι ρόλοι επιβιώνουν των κατόχων τους, δίνοντας έτσι στα θεσμικά όργανα συνέπεια και σταθερότητα. Αυτή η συνέπεια είναι αποτέλεσμα των κανονιστικών περιορισμών των δράσεων. Οι περιορισμοί επιβάλλονται από κανόνες και είναι αυτοί οι κανόνες μαζί με τις αξίες και τις πεποιθήσεις που τους ακολουθούν που αποτελούν ένα θεσμικό όργανο. (17)

Η πολιτισμική και γλωσσική διαφορετικότητα αποτελούν δύο βασικά

στοιχεία, αλλά ταυτόχρονα και προκλήσεις για την ΕΕ και το θεσμικό πλαίσιο που έχει τεθεί επιτρέπει στην ΕΕ να ασχοληθεί με αυτή τη διαφορετικότητα. Τα τέσσερα άρθρα που φιλοξενούνται σε αυτή την ενότητα δίνουν στον αναγνώστη μια εικόνα των υπηρεσιών διερμηνείας που παρέχονται από τα διαφορετικά όργανα της Ένωσης (κυρίως από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή), την κατάρτιση διερμηνέων και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο, θα μας επιτρέψουν και μια εικόνα των εσωτερικών δομών της ΕΕ, των σχέσεών της με άλλους θεσμούς και οργανισμούς, της επίδρασής της στις κοινότητες και του ρόλου της ως παραγωγού ιδεών και ιδεολογιών.

Προβλήματα της διαδικασίας μετάφρασης και διερμηνείας

Από την απαρχή της Ένωσης (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα) το 1952, προβλήθηκε η ισότητα των γλωσσών. Ο Κανονισμός του Συμβουλίου Νο 1, που ψηφίστηκε το 1958 προσδιόριζε τις γλώσσες που θα χρησιμοποιούσε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα: αυτές ήταν οι τέσσερις γλώσσες των έξι τότε χωρών μελών της Κοινότητας (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία): γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά και ολλανδικά. Ο Κανονισμός του Συμβουλίου του 1958 έχει τροποποιηθεί από τότε αρκετές φορές, με την πιο πρόσφατη τροποποίηση να ορίζει τις 23 τρέχουσες επίσημες γλώσσες και γλώσσες εργασίας της ΕΕ: «Οι επίσημες γλώσσες και γλώσσες εργασίας των οργάνων της Ένωσης είναι η αγγλική, η βουλγαρική, η γαλλική, η γερμανική, η δανική, η ελληνική, η εσθονική, η ιρλανδική, η ισπανική, η ιταλική, η λετονική, η λιθουανική, η μαλτέζικη, η ολλανδική, η ουγγρική, η πολωνική, η πορτογαλική, η ρουμανική, η σλοβακική, η σλοβενική, η σουηδική, η τσεχική και η φινλανδική».

Είναι σημαντικό να σημειωθεί εδώ η διάκριση μεταξύ *επίσημων γλωσσών* και *γλωσσών εργασίας* (official and working languages) όπως δίνεται από τον Michele Gazzola στο άρθρο του «Managing Multilingualism in the European Union: Language Policy Evaluation for the European Parliament» [Η διαχείριση της πολυγλωσσίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Αξιολόγηση της γλωσσικής πολιτικής για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο]:

Μολονότι δεν υπάρχει καμία διαφορά μεταξύ των επίσημων γλωσσών και των γλωσσών εργασίας στον Κανονισμό Νο. 1/58 (άρθρο 1), στη βιβλιογραφία υπάρχει μια λειτουργική διάκριση μεταξύ τους. Έτσι, ως «επίσημες γλώσσες» της ΕΕ ορίζονται γενικά εκείνες που χρησιμοποιούνται στην επικοινωνία μεταξύ των θεσμικών οργάνων και του έξω κόσμου, ενώ ως «γλώσσες εργασίας» της ΕΕ είναι εκείνες που χρησιμοποιούνται στην επικοινωνία μεταξύ των θεσμικών οργάνων, εντός των θεσμικών οργάνων και κατά τη διάρκεια εσωτερικών συσκέψεων που συγκαλούνται από τα θεσμικά όργανα (Labrie, 1993: 82). (396)

Και υπάρχει η προοπτική περαιτέρω διεύρυνσης της Ένωσης, η οποία αυτή τη στιγμή αριθμεί 27 κράτη μέλη,¹ ενώ διεξάγει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με πέντε υποψήφιες χώρες (Κροατία, Ισλανδία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Μαυροβούνιο και Τουρκία) και τέσσερις εν δυνάμει υποψήφιες χώρες (Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Κοσσυφοπέδιο και Σερβία). Περαιτέρω αύξηση των μελών θα σημαίνει και επιπλέον γλώσσες στο μακροσκελή κατάλογο που ήδη αναφέρθηκε.

Παρόλη την πολυπλοκότητα και το υψηλό κόστος των υπηρεσιών μετάφρασης και διερμηνείας με 23 γλώσσες αυτή τη στιγμή, η παραπάνω πολιτική έχει διατηρηθεί ως τώρα. Οι αρχές της ισότητας και της πολυμορφίας είναι διαρκείς όπως φαίνεται από το σχόλιο του Barry Wilson στο άρθρο του «The Translation Service in the European Parliament» [Η μεταφραστική υπηρεσία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο]:

Τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 12^{ης} Ιουνίου 1995 για τη γλωσσική πολυμορφία και την πολυγλωσσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) τονίζουν ότι «η γλωσσική πολυμορφία πρέπει να διατηρηθεί και να προωθηθεί η πολυγλωσσία στην Ένωση, με ισότιμη μεταχείριση για τις γλώσσες της Ένωσης και με ανάλογη συνεκτίμηση της αρχής της επικουρικότητας». Το Κοινοβούλιο έχει αποφανθεί, σε πολλαπλά ψηφίσματά του, υπέρ της διατήρησης του συστήματος χρήσης αρκετών γλωσσών. Η έκθεση Nyborg, για παράδειγμα, τονίζει τη χρήση των γλωσσών της Ένωσης σε ίση βάση σε όλες τις συνεδριάσεις του Κοινοβουλίου και των σωμάτων του (με διερμηνεία από και προς όλες τις γλώσσες και χρήση όλων των γλωσσών τόσο στον προφορικό όσο και στο γραπτό λόγο). (2)

Υπηρεσίες διερμηνείας

Ως συνέπεια, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ο μεγαλύτερος εργοδότης διερμηνέων παγκοσμίως. Τα τρία κύρια θεσμικά όργανα της ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης² διαθέτουν

¹ Τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ είναι τα εξής: Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία, Σουηδία, Τσεχία, Φινλανδία.

² Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το μόνο άμεσα εκλεγμένο θεσμικό όργανο της ΕΕ, συζητά και θεσπίζει νόμους, από κοινού με το Συμβούλιο, ελέγχει άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ (π.χ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή), εγκρίνει τον προϋπολογισμό της ΕΕ μαζί με το Συμβούλιο (http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/european-parliament/index_en.htm). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει νέα νομοθεσία στο Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, διαχειρίζεται τον προϋπολογισμό της ΕΕ και κατανέμει κονδύλια, επιβάλλει τη νομοθεσία (από κοινού με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο) και εκπροσωπεί την ΕΕ διεθνώς (<http://europa.eu/>

εκτενείς υπηρεσίες διερμηνείας, οι οποίες παρέχονται μέσω διαφορετικών φορέων: Τη Γενική Διεύθυνση Διερμηνείας και Συνεδρίων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τη Γενική Διεύθυνση Διερμηνείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (τη μεγαλύτερη υπηρεσία συνεδρίων και διερμηνείας παγκοσμίως),³ καθώς και τη Διεύθυνση Διερμηνείας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁴ Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαθέτει δικό του τηλεοπτικό κανάλι (EuroplTV) που προβάλλει όλες τις συνεδριάσεις του Κοινοβουλίου, είτε σε άμεση σύνδεση είτε από αρχείο, με δυνατότητα επιλογής της γλώσσας στην οποία επιθυμεί κανείς να παρακολουθήσει τις εργασίες του Κοινοβουλίου (<http://www.europarl.europa.eu/el/home.aspx>). η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαθέτει τη δική της συνεδριακή πύλη (Webcast portal), η οποία επιτρέπει πρόσβαση σε ζωντανές μεταδόσεις και βίντεο από συνεδριάσεις στις Βρυξέλλες ή σε άλλα μέρη της Ευρώπης, καθώς και σε ενημερωτικά βίντεο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με διάφορες πολιτικές, δίνοντας και πάλι τη δυνατότητα στον θεατή να επιλέξει τη γλώσσα προτίμησής του (<http://webcast.ec.europa.eu/eutv/portal/about.html>). Αυτό δίνει μια εικόνα της διαδικασίας διερμηνείας, καθώς ο θεατής ακούει την απόδοση των διερμηνέων σε όποια από τις 23 γλώσσες επιθυμεί, για την περίπτωση του Κοινοβουλίου, ή τις γλώσσες εργασίας για την περίπτωση της Επιτροπής.

Οι Γενικές Διευθύνσεις του Κοινοβουλίου και της Επιτροπής παρέχουν επίσης υπηρεσίες διερμηνείας για τις συνεδριάσεις άλλων θεσμικών οργάνων ή φορέων της ΕΕ, όπως του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης,⁵ της Επιτροπής των Περιφερειών, του Ελεγκτικού Συνεδρίου, του

about-eu/institutions-bodies/european-commission/index_en.htm). Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ερμηνεύει τη νομοθεσία της ΕΕ για να διασφαλίσει ότι εφαρμόζεται με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα κράτη μέλη και διευθετεί νομικές διαφωνίες κυρίως μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών μελών και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ (http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/court-justice/index_en.htm).

³ Για μια εκτενή αναφορά στην υπηρεσία διερμηνείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, βλέπε το άρθρο του Christian Heynold «Διερμηνεία στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή» [Interpreting at the European Commission].

⁴ Η ΓΔ Διερμηνείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής φαίνεται να είναι η πλέον οργανωμένη και εξωστρεφής από όλες τις υπηρεσίες διερμηνείας της ΕΕ, με δικό της ιστότοπο (http://scic.ec.europa.eu/europa/jcms/j_8/), κοινωνικό δίκτυο (<http://www.facebook.com/pages/Interpreting-for-Europe/173122606407>) και online intranet, SCICNet (http://scic.ec.europa.eu/scicnet/jcms/jop_5003/home). Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχουν άμεση πληροφόρηση για τις υπηρεσίες διερμηνείας σε αρκετές ιστοσελίδες (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_12357/; <http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/staticDisplay.do?id=54&pageRank=10&language=EN>; <http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=155&pageRank=4&language=EN>; <http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=155&pageRank=4&language=EN>; http://www.europarl.europa.eu/multilingualism/interpretation_en.htm; κλπ.).

⁵ Το Συμβούλιο έχει τη δική του «Γλωσσική Υπηρεσία» της οποίας κύρια αποστολή «είναι η μετάφραση σ' όλες τις επίσημες γλώσσες και γλώσσες εργασίας όλων των εγγρά-

Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή, του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων, της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, καθώς και για τις υπηρεσίες και τα γραφεία της ΕΕ στα κράτη μέλη. Η ΓΔ Διερμηνείας της Επιτροπής δηλώνει στον ιστότοπό της με τον τίτλο «Γιατί όλες αυτές οι γλώσσες είναι τόσο σημαντικές;»: «Η παροχή σε όλους τους συμμετέχοντες στις συνεδριάσεις της δυνατότητας να μιλούν στη γλώσσα τους αποτελεί θεμελιώδη απαίτηση της δημοκρατικής νομιμότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε πολλές περιπτώσεις, τα νομικά κείμενα που προκύπτουν από τις συζητήσεις έχουν άμεσο αντίκτυπο στη ζωή των ανθρώπων. Η κατανόηση και η διατύπωση απόψεων κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων δεν πρέπει να συναντά εμπόδια. Οι πολίτες της Ευρώπης δεν πρέπει να εκπροσωπούνται στις Βρυξέλλες από τους καλύτερους γλωσσομαθείς, αλλά από τους καλύτερους εμπειρογνώμονες» (http://ec.europa.eu/dgs/scic/about-dg-interpretation/index_el.htm).

Κόστος

Με 500 διερμηνείς-μόνιμους υπαλλήλους, 300-400 εξωτερικούς (freelance) διερμηνείς ημερησίως, 2.700 πιστοποιημένους εξωτερικούς διερμηνείς, 10.000-11.000 ημέρες συνεδριάσεων ετησίως, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ένα συνολικό λειτουργικό κόστος υπηρεσιών διερμηνείας για το έτος 2005 που ανήλθε σε 100.000.000 ευρώ. Όπως εκτιμά ο επίσημος ιστότοπος της ΓΔ διερμηνείας (τα στοιχεία δεν έχουν ενημερωθεί) «Το κόστος της διερμηνείας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 20-40% όταν επιτευχθεί η πλήρης κάλυψη των γλωσσών των νέων κρατών μελών», καθώς «Μετά τη διεύρυνση του 2004, η ΓΔ Διερμηνείας χρειάζεται 15-40 διερμηνείς ημερησίως ανά νέα γλώσσα» (http://scic.ec.europa.eu/europa/jcms/c_6636/what-we-do).⁶ Η Γενική Διεύθυνση Διερμηνείας και Συνεδρίων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου απασχολεί περίπου 430 μόνιμους διερμηνείς, ενώ έχει στη διάθεσή της σχεδόν 4.000 εξωτερικούς διερμηνείς· το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απασχολεί 70 μόνιμους διερμηνείς. Το κόστος της διερμηνείας όσον αφορά στο Κοινοβούλιο για το 2003 ανέρχεται σε 57.000.000 ευρώ. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δηλώνει στον ιστότοπό του κάτω από τον τίτλο «Ευρωβουλευτές: Ποτέ χαμένοι στη μετάφραση»:

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μια «πολυπολιτισμική, πολύγλωσση δημοκρατία» και χρησιμοποιεί τρία αλφάβητα: το λατινικό, το

φων που υποβάλλονται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο και χρησιμεύουν ως βάση για τις συζητήσεις τους. [...] Η Γλωσσική υπηρεσία δεν επεμβαίνει στην πολύγλωσση προφορική επικοινωνία κατά τις συνεδριάσεις, η οποία έχει ανατεθεί στους διερμηνείς της Γενικής Διεύθυνσης Διερμηνείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής» ([http://www.consilium.europa.eu/contacts/languages-\(1\)/the-language-service-of-the-council-general-secretariat.aspx?lang=el](http://www.consilium.europa.eu/contacts/languages-(1)/the-language-service-of-the-council-general-secretariat.aspx?lang=el)).

⁶ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δίνει και μια διαφορετική εκδοχή του κόστους, με την επιβάρυνση ανά ευρωπαϊό πολίτη ανά έτος (0,21 ευρώ/ευρωπαϊό πολίτη/έτος).

ελληνικό και το κυριλλικό. [...] παρακάτω ακολουθούν ορισμένα στατιστικά στοιχεία σχετικά με την πολυγλωσσία και το κόστος της:

- Για το 2006 το κόστος της μετάφρασης σε όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ εκτιμάται σε 800 εκ. ευρώ. Το 2005 το συνολικό κόστος της διερμηνείας ανήλθε σχεδόν σε 190 εκ. ευρώ.
- Οι δαπάνες που σχετίζονται με την πολυγλωσσία αντιπροσωπεύουν περισσότερο από ένα τρίτο του συνόλου των δαπανών του Κοινοβουλίου.
- Το Κοινοβούλιο μετέφρασε 673.000 σελίδες κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του 2007 (165.000 μέσω εξωτερικών συνεργατών).
- Από το 2005 και μετά, το Κοινοβούλιο μεταφράζει περισσότερες από ένα εκατομμύριο σελίδες ετησίως.
- Το σύστημα της ΕΕ απαιτεί κατά μέσο όρο περισσότερους από 2.000 μεταφραστές και 80 διερμηνείς ημερησίως. (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=en&type=IM-PRESS&reference=20071017FCS11816>)⁷

Χαμένοι στη μετάφραση;

Το παραπάνω παράθεμα είναι ένα καλό σημείο εκκίνησης για την ανάδειξη της απουσίας μεταφραστικής πολιτικής στην ΕΕ. Ψάχνοντας την ελληνική εκδοχή του αγγλικού κειμένου ώστε να μην αυθαιρετήσω στην απόδοσή του, διαπίστωσα ότι το ελληνικό κείμενο διαφέρει σημαντικά από το αγγλικό παρόλο που η ημερομηνία που εμφανίζεται στο πάνω μέρος της σελίδας είναι ίδια και για τις δύο εκδοχές (29-10-2007). Το αγγλικό κείμενο έχει μια σύντομη εισαγωγή που είναι η εξής:

The EU is a community of 27 countries, whose unity and diversity is expressed via 23 official languages, as well as plethora of other national, regional and local languages. It is home to nearly 500 million people with diverse ethnic, linguistic and cultural backgrounds. Multilingualism contributes to European values of democracy and equality. The European Parliament is committed to debate and discussion in all EU languages. The reason for this and how it is achieved is explained in this focus. Preserving this unique linguistic diversity is a big challenge. As the EU has recently started operating in 23 languages, it is worth looking at the meaning of multilingualism, its benefits and its costs. The EU is a “multicultural, multilingual democracy” and it uses three alphabets: Latin, Greek and Cyrillic.

Η ελληνική εκδοχή της παραπάνω εισαγωγής έχει ως εξής:

⁷ Εδώ δεν έχω χρησιμοποιήσει επακριβώς την ελληνική εκδοχή που παρουσιάζεται στον ιστότοπο του Κοινοβουλίου, αλλά προτίμησα να μεταφράσω η ίδια την αγγλική εκδοχή στα ελληνικά. Εξηγώ παρακάτω τους λόγους και τις διαφορές μεταξύ των δύο κειμένων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μια κοινότητα 27 κρατών μελών, των οποίων η ενότητα και η πολυμορφία εκφράζεται με τη χρήση 23 επίσημων γλωσσών, καθώς και μιας πληθώρας άλλων εθνικών, περιφερειακών και τοπικών γλωσσών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιπρο-σωπεύει σχεδόν 500 εκατομμύρια ανθρώπους από πολλά έθνη και με διάφορες γλώσσες, και χρησιμοποιεί τρία αλφάβητα: το λατινικό, το ελληνικό και το κυριλλικό. Διαβάστε το σχετικό φάκελο και μάθετε περισσότερα για την πολυγλωσσία!

Από την ελληνική απόδοση λείπουν τα δύο τρίτα της εισαγωγής, (σχεδόν από το σημείο «with diverse ethnic, linguistic and cultural backgrounds» μέχρι το τέλος του εισαγωγικού μέρους «The EU is a ‘multicultural, multilingual democracy’»). Αυτό το μέρος προφανώς δίνει κάποια θεμελιώδη στοιχεία για την πολυγλωσσία, που «συμβάλλει στις ευρωπαϊκές αξίες της δημοκρατίας και της ισότητας», λόγος για τον οποίο «Το Ευρωκοινοβούλιο δεσμεύεται να συζητά σε όλες τις γλώσσες της ΕΕ», καθώς «Η ΕΕ είναι μια ‘πολυπολιτισμική, πολύγλωσση δημοκρατία’».

Στο συνέχεια του εισαγωγικού αυτού κειμένου, η αγγλική εκδοχή παρουσιάζει κάποια βασικά σημεία ως εξής:

To set the stage for the rest of our article here are a few statistics about multilingualism and its costs:

- For 2006 the cost of translation in all EU institutions is estimated at €800 million, in 2005: the total cost of interpretation was almost €190 million.
- Multilingualism expenditure represents over one third of the total expenditure of Parliament.
- The EP translated 673,000 pages during the first half of 2007 (165,000 of them externally).
- Since 2005 the EP has translated over a million pages a year.
- EU system on average requires over 2000 translators and 80 interpreters per day.

Η ελληνική εκδοχή είναι και πάλι σημαντικά διαφορετική, αυτή τη φορά όχι μόνο λόγω απουσίας κάποιων στοιχείων, αλλά και προσθήκης άλλων. Το πρώτο μέρος πριν από τα αριθμημένα σημεία στα ελληνικά είναι απλώς: «Είναι γεγονός ότι:», χωρίς την αναφορά του αγγλικού κειμένου στο ότι αυτά τα στατιστικά στοιχεία θα αποτελέσουν μια βάση για το υπόλοιπο άρθρο. Το πιο ενδιαφέρον, όμως, στοιχείο στο κομμάτι αυτό είναι ότι στην ελληνική εκδοχή προστίθεται ένα επιπλέον σημείο και μάλιστα μπαίνει στην πρώτη θέση: «Το συνολικό κόστος της μετάφρασης και διερμηνείας σε όλα τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) το 2005 ανερχόταν στο 1% του γενικού προϋπολογισμού της ΕΕ (περίπου 1,123 δισ. ευρώ, δηλαδή λιγότερο από 2,3 ευρώ ανά κάτοικο ετησίως – το κόστος ενός καφέ)». Είναι εμφανές από την παρεμβολή αυτή, και μάλιστα στην πρώτη θέση, ότι επιχειρείται στην ελληνική εκδοχή, μέσω αυτής της αναγωγής στο κόστος ανά κάτοικο και στη

σύγκριση με «το κόστος ενός καφέ», η αλλαγή της οπτικής όσον αφορά το κόστος της διερμηνείας.

Ας δούμε τώρα και τις υπόλοιπες 21 γλώσσες της ΕΕ· περιλαμβάνουν αυτό το σημείο ή όχι; Μετά από μια μικρή έρευνα, διαπίστωσα ότι οι 18 γλώσσες έχουν αυτή την αναγωγή στο κόστος ενός καφέ: τα βουλγαρικά, τα δανέζικα, τα γαλλικά (με την προσθήκη ενός θαυμαστικού στο τέλος: «le prix d'un café!»), τα εσθονικά, τα ισπανικά, τα ιταλικά (που παρουσιάζουν όλα τα σημεία σε μία παράγραφο, χωρίς κάποιον διαχωρισμό), τα λιθουανικά (εδώ πολλαπλασιάζονται οι καφέδες: «kiek kainuoja keli puodeliai kavos»), τα μαλτέζικα, τα ολλανδικά, τα ουγγρικά, τα πολωνικά, τα πορτογαλικά, τα ρουμάνικα, τα σλοβακικά, τα σλοβενικά, τα σουηδικά, τα τσέχικα και τα φινλανδικά. Οι υπόλοιπες δύο, τα γερμανικά και τα λετονικά, περιλαμβάνουν την πληροφορία για το κόστος της διερμηνείας χωρίς, όμως, την αναγωγή στο κόστος ενός καφέ.⁸ Τα ιρλανδικά δεν συμπεριλαμβάνονται στις γλώσσες αυτής της σελίδας. Μόνο στα αγγλικά, λοιπόν, έχει παραληφθεί εντελώς αυτό το σημείο.

Από το παραπάνω παράδειγμα, προκύπτει μια σειρά ερωτηματικών: Υπάρχει εδώ κάποιο πρωτότυπο από το οποίο έγινε η μετάφραση; Αν ναι, ποιο είναι και γιατί υπάρχουν αυτές οι σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων εκδοχών; Υπάρχει κάποια αρχή που επιβλέπει το αποτέλεσμα των μεταφράσεων καθώς και την ομοιομορφία και συνέπεια μεταξύ των κειμένων στις διαφορετικές γλώσσες; Είναι ο μεταφραστής αυτός που αποφάσισε για τις παραπάνω αλλαγές ή κάποιο άλλο άτομο ή αρχή;

Αυτά τα ερωτήματα παραμένουν αναπάντητα, καθώς δεν υπάρχει κάποια επίσημη αναφορά σε μεταφραστική πολιτική ή μεθοδολογία της ΕΕ. Παρά, λοιπόν, τον ουσιαστικό ρόλο των διερμηνέων και των μεταφραστών, που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του πολυγλωσσικού και πολυπολιτισμικού προφίλ της Ένωσης, οι διερμηνείς και οι μεταφραστές είναι κατά κύριο λόγο απόντες. Η Koskinen κάνει αυτή τη διαπίστωση στο έργο της:

Η μετάφραση και η διερμηνεία συγκαταλέγονται [...] μεταξύ των βασικών λειτουργιών στα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Η σχετική απουσία τους στις ερευνητικές εκθέσεις και τα συγγράμματα για τα θεσμικά όργανα της ΕΕ προκαλεί, συνεπώς, εντύπωση. Για παράδειγμα, μια εσωτερική ανθρωπολογική έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [...] αγνοεί τους μεταφραστές και τους διερμηνείς· μια ανθρωπολογία της Ευρωπαϊκής Ένωσης [...] απλώς τους αναφέρει εν παρόδω, ενώ ένα πρόσφατο σύγγραμμα για τη διοίκηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφιερώνει μία σελίδα στα «γλωσσικά καθήκοντα», τα οποία αναφέρονται αμέσως πριν μια ελαφρώς

⁸ Για τα γερμανικά: «Gesamtkosten für Übersetzen und Dolmetschen in allen EU-Institutionen: 1 Prozent des Gesamthaushalts der EU im Jahr 2005 (ca. 1,123 Mrd. Euro, d. h. weniger als 2,30 Euro jährlich je Bürger)» και για τα λετονικά: «visu ES iestāžu tēriņi mutiskai un rakstiskai tulkošanai 2005. gadā bija 1% no ES kopējā budžeta (apmēram 1,123 miljardi eiro jeb mazāk nekā 2,3 eiro (1,61 lats) no katra ES pilsoņa)».

εκτενέστερη ενότητα για θέματα διαχείρισης κτιρίων (housekeeping), επισκευών και καθαριότητας [...]. (63-64)

Ωστόσο, υπάρχουν προσπάθειες να διευκολυνθεί ο ρόλος των μεταφραστών κυρίως. Ένα παράδειγμα είναι η Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης (ΓΔΜ) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που διευκολύνει τη μεταφραστική διαδικασία παρέχοντας στον ιστότοπό της «Πόρους για τη μετάφραση και τη σύνταξη» [Translation and drafting resources] για εργολήπτες που μεταφράζουν προς τις διάφορες γλώσσες της ΕΕ (http://ec.europa.eu/translation/index_en.htm). Στην πλειοψηφία τους, αυτά τα αρχεία εξαντλούνται σε τεχνικά και γενικά ζητήματα, όπως «Text production» [Παραγωγή κειμένου], «The European Union on the Web» [Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο διαδίκτυο], «Computer Assisted Translation» [Μετάφραση με τη βοήθεια υπολογιστή], «Field offices for multilingualism» [Τοπικά γραφεία για την πολυγλωσσία] κλπ. και είναι διαθέσιμα στα αγγλικά, τα γερμανικά και τα γαλλικά.

Αποδεικνύοντας την έλλειψη μιας συνολικής μεταφραστικής πολιτικής και πάλι, η ελληνική εκδοχή του ιστότοπου όντως παρέχει μεθοδολογικές αναφορές σε έναν εκτενή οδηγό με τίτλο «Οδηγός για τη σύνταξη, τη μετάφραση και την αναθεώρηση των νομικών πράξεων και λοιπών εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ελληνικά», ο οποίος σημειολογικά ξεκινά με ένα επίγραμμα από τον Καβάφη.⁹ Πρόκειται για ένα αρκετά εκτενές και περιεκτικό έργο 417 σελίδων, που όμως παραμένει ανώνυμο χωρίς καμία αναφορά στον/στους συγγραφέα/είς. Το δεύτερο μέρος του οδηγού, με τίτλο «Οι αρχές, η μεθοδολογία και η πρακτική της σύνταξης, της μετάφρασης και της αναθεώρησης των εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», φιλοξενεί μια μακροσκελή αναφορά στις μεταφραστικές πρακτικές και διαδικασίες αλλά το μήνυμα παραμένει ασαφές και περιπλέκει παρά διασαφηνίζει την κατάσταση.

Ξεκινώντας από τους ορισμούς, τα πράγματα είναι θολά από την αρχή του κεφαλαίου για τη μετάφραση, με τον/τους συγγραφέα/είς να επιχειρούν να εντοπίσουν/προσδιορίσουν τον «Συντάκτη και τη σύνταξη»:

Ειδικά για τα νομοθετικά έγγραφα μπορούν να παρατηρηθούν τα εξής: οι δύο αυτοί παράγοντες (ο συντάκτης του πρωτοτύπου και ο μεταφραστής) δεν ξεκινούν από την ίδια αφετηρία και οι ρόλοι τους οποίους επιτελούν δεν ταυτίζονται απολύτως. Ο συντάκτης του πρωτοτύπου, συχνά με βάση τα αποτελέσματα των ενδοϋπηρεσιακών και εξωϋπηρεσιακών διαβουλεύσεων που προηγούνται της διαδικασίας σύνταξης του νομοθετικού εγγράφου (ενίοτε εξελίσσονται παράλληλα με αυτήν), δημιουργεί επί της ουσίας το μήνυμα που θέλει να μεταφέρει ο κοινοτικός νομοθέτης

⁹ Οι στίχοι είναι από το ποίημα του Καβάφη «Για τον Αμμόνη, που πέθανε 29 ετών, στα 610»: «Πάντοτε ωραία και μουσικά τα ελληνικά σου είναι. Όμως τη μαστοριά σου όληνη τη θέμε τώρα». Το ποίημα αναφέρεται στη σύνθεση ενός επιτύμβιου για έναν ποιητή, που εμπεριέχει όμως και μια πράξη «μετάφρασης», καθώς μέσα από αυτό τον επιτύμβιο «Σε ξένη γλώσσα η λύπη μας κ' η αγάπη μας περνούν» (Καβάφης 105).

και το εκφράζει στη γλώσσα εργασίας της γενικής διεύθυνσης για την οποία εργάζεται. Αντίθετα, ο μεταφραστής δεν συμμετέχει στη διαμόρφωση της ουσίας του εν λόγω μηνύματος (παρά μόνον ίσως οριακά, στο πλαίσιο της συνεργασίας και του διαλόγου του – για μεταφραστικά προβλήματα – με τον συντάκτη του πρωτοτύπου), αλλά απλώς το αναδιατυπώνει, για να το κάνει προσβάσιμο στον αναγνώστη της δικής του γλώσσας.

Ωστόσο, αυτή η κάπως «ελλειμματική» (σε σχέση με τον συντάκτη του πρωτοτύπου) αποστολή του μεταφραστή δεν του στερεί την ιδιότητα του συντάκτη. Αλλά, επειδή θα ήταν παράλογο να παραγνωριστεί η προφανής εξάρτηση του μεταφραστή από τον συντάκτη του πρωτοτύπου, θα ήταν ορθότερο να χρησιμοποιηθούν οι όροι *πρωτογενής συντάκτης* για τον συντάκτη του πρωτοτύπου και *δευτερογενής συντάκτης* για τον μεταφραστή (και, αντίστοιχα, *πρωτογενής σύνταξη* και *δευτερογενής σύνταξη*). (84)

Μολονότι αυτό το παράθεμα επιχειρεί να διασαφηνίσει τους ρόλους του συντάκτη και του μεταφραστή, καταλήγει να συγχέει τους δύο παράγοντες της συντακτικής διαδικασίας, καθιστώντας ακόμα πιο δυσδιάκριτα τα ήδη ασαφή όρια μεταξύ πρωτοτύπου και μετάφρασης στην ΕΕ. Έτσι, η πρώτη παράγραφος του παραθέματος δηλώνει ότι «ο μεταφραστής δεν συμμετέχει στη διαμόρφωση της ουσίας του [...] μηνύματος» ενώ η αμέσως επόμενη δηλώνει ότι «αυτή η κάπως ‘ελλειμματική’ [...] αποστολή του μεταφραστή δεν του στερεί την ιδιότητα του συντάκτη». Αυτή η σύγχυση ενισχύεται ακόμα περισσότερο στο ακόλουθο παράθεμα από μια υποσημείωση του ίδιου οδηγού: «Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι – τουλάχιστον θεωρητικά – οι διάφορες γλωσσικές εκδόσεις μιας κοινοτικής νομοθετικής πράξης δεν είναι ‘μεταφράσεις’ αλλά ισότιμα και εξίσου αυθεντικά ‘πρωτότυπα’. Ο έλληνας μεταφραστής μπορεί βέβαια να μεταφράζει π.χ. έναν κανονισμό από τα αγγλικά, αλλά ο απώτερος στόχος του είναι να εκφράσει αυθεντικά στη γλώσσα του, *ως συντάκτης*, τη βούληση του κοινοτικού νομοθέτη» (υποσ. 73, 103, δική μου έμφαση). Εδώ, προφανώς αποδίδεται στο μεταφραστή ο ρόλος ενός «συντάκτη» που παράγει «ισότιμα και εξίσου αυθεντικά ‘πρωτότυπα’»!

Παραβλέποντας τη σύγχυση, όλα τα παραπάνω παραδείγματα φαίνεται να υποδηλώνουν μια δυναμική εξουσιοδότηση του μεταφραστή, είτε έμμεσα (μέσω των διαφορών στις διαφορετικές εκδοχές και την απουσία ενός πρωτοτύπου) είτε άμεσα (μέσω του προαναφερθέντος Οδηγού του ελληνικού ιστοτόπου της ΓΔ Μετάφρασης). Κατά συνέπεια, η έλλειψη μιας σαφούς και αυστηρά προσδιορισμένης μεταφραστικής πολιτικής, φαίνεται να ενισχύει τη δύναμη του μεταφραστή και την αναβάθμισή του σε συν-συντάκτη ενός κειμένου, καθώς θεωρείται ότι είναι το πλέον κατάλληλο άτομο για να προσδιορίσει τις ανάγκες τοπικής προσαρμογής (localisation) ενός συγκεκριμένου κειμένου.

Μία τελευταία σημείωση αφορά την έλλειψη ενός Κώδικα Δεοντολογίας για μεταφραστές και διερμηνείς που, όπως αναφέρεται συχνά, η ΕΕ αποτελεί τον

μεγαλύτερο εργοδότη μεταφραστών και διερμηνέων παγκοσμίως. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η πλειονότητα διεθνών φορέων, οργανισμών και οργανώσεων που απασχολούν ή εκπροσωπούν διερμηνείς και μεταφραστές διαθέτουν Κώδικες Δεοντολογίας, οι οποίοι είναι προσβάσιμοι στο ευρύ κοινό.¹⁰

Έτσι, η μοναδική «μεταφραστική πολιτική» στην ΕΕ είναι αυτή που η Márta Fischer αναφέρει στο άρθρο της «Language (policy), translation and terminology in the European Union»: «παρά την απουσία μιας σαφούς αναφοράς σε μεταφραστική πολιτική, η διαχείριση των μεταφράσεων, του κόστους, των logistics και της κατάρτισης μεταφραστών απαρτίζουν τα στοιχεία μιας μεταφραστικής πολιτικής σε θεσμικό επίπεδο» (22).

Πολιτική πολυγλωσσίας

Η πολυγλωσσία είναι το ευρύτερο πλαίσιο πολιτικής που διατρέχει όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και μέσα σε αυτό εμπίπτουν η μετάφραση και η διερμηνεία. Όπως ορίζει η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Πολυγλωσσία: πλεονέκτημα για την Ευρώπη και κοινή δέσμευση» που εκδόθηκε το 2008:

Σε μια πολύγλωσση Ευρωπαϊκή Ένωση [...] i) όλοι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνούν κατάλληλα, έτσι ώστε να μπορούν να αξιοποιούν τις ικανότητές τους και να επωφελούνται στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό από τις ευκαιρίες που προσφέρει η σύγχρονη και καινοτόμος ΕΕ· ii) όλοι πρέπει να έχουν πρόσβαση στην κατάλληλη γλωσσική κατάρτιση ή σε άλλα μέσα διευκόλυνσης της επικοινωνίας, έτσι ώστε να μην αντιμετωπίζουν κανένα αδικαιολόγητο γλωσσικό εμπόδιο στη διαβίωση, την εργασία ή την επικοινωνία μέσα στην ΕΕ· iii) με βάση το πνεύμα αλληλεγγύης, ακόμη κι εκείνοι που ενδέχεται να μην μπορούν να μάθουν ξένες γλώσσες πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους κατάλληλα μέσα επικοινωνίας, που να τους επιτρέπουν την πρόσβαση στο πολύγλωσσο περιβάλλον. (3)

Ωστόσο, η πολυγλωσσία, όπως δηλώνει ο Marco Benedetti στο άρθρο του που φιλοξενείτε εδώ, «δεν είναι μόνο η εκμάθηση γλωσσών αλλά και η εξάπλωση της έκφρασης των διαφορετικών μας πολιτισμών μέσω της μετάφρασης. Η Ευρώπη πάντοτε μιλούσε μέσω της μετάφρασης». Το θέμα της πολυγλωσσίας, λοιπόν, είναι

¹⁰ Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε τους εξής: Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας της AIIC (Διεθνής Ένωση Διερμηνέων Συνεδρίων) (<http://aiic.net/ViewPage.cfm/article24.htm>), Κώδικας Δεοντολογίας Διερμηνέων και Μεταφραστών Απασχολούμενων από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (<http://www.tradulex.org/Regles/ethICTFY.htm>), Εθνικός Κώδικας Δεοντολογίας για Διερμηνείς στην Υγειονομική Περίθαλψη του NCIH (Εθνικού Συμβουλίου για τη Διερμηνεία στην Υγειονομική Περίθαλψη) (<http://data.memberclicks.com/site/ncihc/NCIHc%20National%20Code%20of%20Ethics.pdf>) κλπ.

αρκετά περίπλοκο και εμπλέκει πολλαπλά ζητήματα, όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Michele Gazzola: «Αυτό που φαίνεται με την πρώτη ματιά ως αδικαιολόγητη παραχώρηση προς τις ‘μικρές’ γλώσσες και χάσιμο χρημάτων αποτελεί στην πραγματικότητα ένα πολύ ευαίσθητο πολιτικό ζήτημα. Είναι κοινή γνώση ότι οι γλώσσες πληρούν δύο λειτουργίες που δε διαχωρίζονται εύκολα: μια επικοινωνιακή λειτουργία, δηλ. τη μετάδοση πληροφοριών με την ευρύτερη έννοια, καθώς και μια συμβολική έννοια, που συνδέεται με πολιτισμικά και πολιτικά χαρακτηριστικά, για παράδειγμα με την αίσθηση εθνικής ταυτότητας που έχουν τα άτομα» (394). Ο Michele Gazzola εντοπίζει νομικούς, πολιτικούς και πολιτισμικούς λόγους υπέρ της πολυγλωσσίας: αυτοί συνδέονται με ζητήματα δικαιωμάτων, δημοκρατικής συμμετοχής, ισότητας των εκπροσώπων, κύρους των κρατών μελών, ρόλου των πολιτικών δυνάμεων σε αντιπροσωπευτικά θεσμικά όργανα και σώματα, γλωσσικής και πολιτισμικής πολυμορφίας: οι λόγοι κατά της πολυγλωσσίας σχετίζονται με την αποτελεσματικότητα στην επικοινωνία και θέματα προϋπολογισμού (397-400). Αλλά, όπως καταλήγει: «Η αντίληψη του πόσο ακριβή είναι μια υπηρεσία εξαρτάται από την υποκειμενική αξία που της προσδίδει ο παρατηρητής ή οι κοινωνία» (400).

Ίση αντιμετώπιση των γλωσσών

Σύμφωνα με τον Joshua Fishman «[...] οι προσπάθειες να προωθηθεί η ίση μεταχείριση όλων των επίσημων γλωσσών στη διοίκηση της ΕΕ δεν έχουν αποδώσει. Μολονότι το 15 τοις εκατό των 17.000 μελών του προσωπικού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι μεταφραστές, διερμηνείς ή ορολόγοι, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ χρησιμοποιούν μόνο μια χούφτα ‘γλωσσών εργασίας’ για να διεκπεραιώσουν το καθημερινό τους έργο» (38). Με 506 πιθανούς γλωσσικούς συνδυασμούς (23 x 22 γλώσσες), η διαδικασία διερμηνείας είναι μάλλον χαοτική, τόσο στην οργάνωση όσο και στην απόδοσή της. Ο Christian Heynold έγραφε το 1994 στο άρθρο του «Interpreting for the EU» [Διερμηνεία για την ΕΕ] ως εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: «Για την Υπηρεσία μας, μια Κοινότητα με 15 γλώσσες αποτελεί ‘εφιαλτικό σενάριο’. Αυτό θα σήμαινε 210 γλωσσικούς συνδυασμούς σε σχέση με τους παρόντες 72· κάτι τέτοιο απαιτεί τουλάχιστον 45 διερμηνείς σε 15 καμπίνες σε κάθε συνεδρίαση» (17). Όπως επισημαίνει ο Ulrich Ammon: «Επίσημα σχόλια της ΕΕ ή κατευθυντήριες γραμμές πολιτικής συχνά εξαίρουν την πλειάδα των γλωσσών ως μέρος του Κοινοτικού πολιτισμικού ‘πλούτου’ και τονίζουν την ανάγκη διατήρησής τους (αυτή ήταν ιδιαίτερα η ρητορική που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Έτους γλωσσών το 2001), ενώ οι ανεπίσημοι παρατηρητές κατά καιρούς τη χαρακτηρίζουν ως ‘δυσχέρεια’ [predicament] ή πηγή επικοινωνιακού ‘χάους’» (321): «Η γλωσσική πολυμορφία της ΕΕ έχει επίσης θεωρηθεί ως εμπόδιο στην οικονομική πρόοδο ή την πολιτική ολοκλήρωση και τη δημοκρατία» (322). Έτσι, τα τελευταία χρόνια, λόγω του αυξανόμενου αριθμού γλωσσών, υπήρξε κάποια αλλαγή στην προσέγγιση αυτή, καθώς πολλά θεσμικά όργανα χρησιμοποιούν ένα υποσύνολο γλωσσών (κυρίως αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά και ιταλικά) ως γλώσσες εργασίας,

ενώ οι υπόλοιπες είναι απλώς οι επίσημες γλώσσες της ΕΕ. Γεγονός είναι ότι η αγγλική έχει γίνει, σε μεγάλο βαθμό, η κύρια γλώσσα της ΕΕ, με την εξαίρεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο, όπως δηλώνει η Όλγα Κοσμίδου στο άρθρο της που φιλοξενείται στο παρόν τεύχος, είναι το μόνο θεσμικό όργανο που «λειτουργεί στην καθημερινότητά του με ένα σύνολο 23 επίσημων γλωσσών». Αυτή η εμφανής κυριαρχία της αγγλικής γλώσσας πυροδοτεί διαμαρτυρίες καθώς, σύμφωνα με τον Ammon, «Ο φόβος απώλειας της λειτουργίας είναι [...] ευρέως διαδεδομένος μεταξύ των μεγάλων γλωσσικών κοινοτήτων ή των γλωσσικά ευαίσθητων πολιτών τους και δεν εδράζεται σε φανταστικά σενάρια» (323).

Ο ακόλουθος πίνακας που συνέθεσε ο Michele Gazzola (2006) δείχνει την κατάσταση με τις επίσημες γλώσσες και τις γλώσσες εργασίας στους φορείς και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ:

Επίσημες γλώσσες και γλώσσες εργασίας στα θεσμικά όργανα
και τους συμβουλευτικούς φορείς της ΕΕ και την ΕΚΤ

Όργανο ή φορέας	Επίσημες γλώσσες	Γλώσσες εργασίας
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	Και οι 20 γλώσσες	Και οι 20 γλώσσες
Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (συνεδριάσεις Υπουργών)	Και οι 20 γλώσσες	Και οι 20 γλώσσες
Ευρωπαϊκή Επιτροπή	Και οι 20 γλώσσες	Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά
Δικαστήριο της ΕΕ	Και οι 20 γλώσσες + Ιρλανδικά	Γαλλικά
Ελεγκτικό Συνέδριο	Και οι 20 γλώσσες	Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά
Οικονομική & Κοινωνική Επιτροπή	Και οι 20 γλώσσες	Και οι 20 γλώσσες
Επιτροπή των Περιφερειών	Και οι 20 γλώσσες	Και οι 20 γλώσσες
Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα	Και οι 20 γλώσσες	Αγγλικά

Διαδικασία πρόσληψης

Οι υπηρεσίες διερμηνείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης απασχολούν τόσο μόνιμους διερμηνείς όσο και διαπιστευμένους ελεύθερους επαγγελματίες (accredited freelance interpreters). Για τους μόνιμους διερμηνείς, κάθε μία από τις τρεις υπηρεσίες διερμηνείας (του Κοινοβουλίου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Δικαστηρίου) διεξάγει ανοιχτό διαγωνισμό κάθε φορά που χρειάζονται μόνιμοι διερμηνείς. Ο διαγωνισμός οργανώνεται από το Ευρωπαϊκό Γραφείο Επιλογής Προσωπικού. Όσον αφορά στους ελεύθερους επαγγελματίες, οι οποίοι καλούνται σε συγκεκριμένες αποστολές και δεν αποτελούν μόνιμο προσωπικό της ΕΕ, διεξάγονται «διοργανικά τεστ διαπίστευσης» (inter-institutional accreditation tests) και από τις τρεις υπηρεσίες διερμηνείας της ΕΕ. Οι εξετάσεις αυτές παρέχουν στους διερμηνείς διαπίστευση να εργαστούν ως ελεύθεροι επαγγελματίες για την ΕΕ, χωρίς να υπάρχουν προαπαιτούμενα σχετικά με την εθνικότητα ή συγκεκριμένους γλωσσικούς συνδυασμούς (όλες οι γλώσσες παγκοσμίως είναι επιλέξιμες). Για να μπορεί κανείς να συμμετάσχει σε μια τέτοια εξέταση, πρέπει

να πληροί έναν από τους παρακάτω όρους: να έχει αναγνωρισμένο πανεπιστημιακό πτυχίο στη διερμηνεία, να έχει αναγνωρισμένο πανεπιστημιακό πτυχίο σε οποιοδήποτε αντικείμενο και μεταπτυχιακό δίπλωμα στη διερμηνεία συνεδρίων ή να έχει αναγνωρισμένο πανεπιστημιακό πτυχίο σε οποιοδήποτε αντικείμενο και τεκμηριωμένη εμπειρία στη διαδοχική και την ταυτόχρονη διερμηνεία συνεδρίων. Η εξέταση διεξάγεται από μια ομάδα επαγγελματιών διερμηνέων από τις τρεις υπηρεσίες διερμηνείας της ΕΕ. Αυτή η διαπίστευση, εκτός από το ότι επιτρέπει έναν διερμηνέα να εργαστεί για την ΕΕ, αποτελεί επίσης και απόδειξη των ικανοτήτων του διερμηνέα στους γλωσσικούς συνδυασμούς στους οποίους εξετάστηκε.¹¹

Εκπαιδευτική υποστήριξη

Η ΕΕ δεν παρέχει απλώς υπηρεσίες διερμηνείας για τις συνεδριάσεις και τις αποστολές της· ενισχύοντας την παραπάνω πολιτική της πολυγλωσσίας και το σεβασμό στη γλωσσική πολυμορφία της Ένωσης, προωθεί το επάγγελμα του διερμηνέα παρέχοντας υποστήριξη σε πανεπιστημιακά προγράμματα για διερμηνείς όχι μόνο σε ευρωπαϊκές χώρες (μεταξύ αυτών και τρίτες χώρες), αλλά επίσης και στην Αφρική «για να βοηθήσει στην ανάπτυξη ενός δικτύου αφρικανών διερμηνέων για περισσότερες και πιο συχνές συναντήσεις των θεσμικών οργάνων», όπως τονίζει ο Marco Benedetti. Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκε μια ειδική υπηρεσία πανεπιστημιακής υποστήριξης, τόσο οικονομικής, μέσω της παροχής επιχορηγήσεων, όσο και υλικής, μέσω του προγράμματος παιδαγωγικής βοήθειας. Η οικονομική ενίσχυση παρέχεται από τις Γενικές Διευθύνσεις Διερμηνείας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με σκοπό τη συγχρηματοδότηση δράσεων που αποσκοπούν στην προώθηση μεταπτυχιακών προγραμμάτων στη διερμηνεία συνεδρίων» (http://ec.europa.eu/dgs/scic/cooperation-with-universities/training-grants/index_en.htm). Η παιδαγωγική βοήθεια περιλαμβάνει «την αποστολή έμπειρων διερμηνέων σε πανεπιστήμια για τη βελτίωση της εκπαίδευσης· την αποστολή διερμηνέων για συμμετοχή σε εξεταστικές επιτροπές· την παροχή εκπαιδευτικών μέσων [...], π.χ. βιντεοκασέτες, εγχειρίδια· την οργάνωση εκπαιδευτικών επισκέψεων από πανεπιστήμια στη ΓΔ Διερμηνείας» (http://ec.europa.eu/dgs/scic/cooperation-with-universities/pedagogical-assistance/index_en.htm).

Επιπλέον, η ΕΕ παρέχει περαιτέρω κατάρτιση για τους διερμηνείς της, όπως εξηγεί η Alison Graves από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο άρθρο της: «Για να εκπληρώσουμε την αποστολή μας, που είναι να παρέχουμε υψηλής ποιότητας διερμηνεία για όλες τις συνεδριάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ) και τα άλλα θεσμικά όργανα και οργανισμούς που καλύπτουμε και λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι ίσως ο πλέον πολύγλωσσος από όλους τους διεθνείς οργανισμούς, [...] η περαιτέρω κατάρτιση για τους διερμηνείς είναι ο μόνος τρόπος για να παραμείνει κανείς ενημερωμένος και να διασφαλίσει

¹¹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε http://europa.eu/interpretation/accreditation_en.htm and http://ec.europa.eu/dgs/scic/become-an-interpreter/interpret-for-dg-interpretation/index_en.htm.

τη διατήρηση του επιπέδου των υπηρεσιών μας στο υψηλό επίπεδο που έχουν μάθει να προσδοκούν και να απαιτούν οι πελάτες μας».

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Γενική Διεύθυνση Διερμηνείας και Συνεδρίων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Γενική Διεύθυνση Διερμηνείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) έχει επίσης προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα και παρέχει το πλαίσιο για ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το πρόγραμμα, γνωστό ως EMCI (European Masters in Conference Interpreting – Ευρωπαϊκό Μάστερ στη Διερμηνεία Συνεδρίων), ξεκίνησε το 1997 μετά τον εντοπισμό «μιας έλλειψης διερμηνέων συνεδρίων με υψηλά προσόντα για γλωσσικούς συνδυασμούς που περιλαμβάνουν λιγότερο ευρέως χρησιμοποιούμενες και λιγότερο διδασκόμενες γλώσσες», όπως πληροφορούμαστε από τον ιστότοπο του προγράμματος (<http://www.emcinterpreting.org/whatis.php>). Το πρόγραμμα παρέχει «ένα βασικό πρόγραμμα σπουδών για την εκπαίδευση των διερμηνέων σε μεταπτυχιακό επίπεδο σε όλα τα συμμετέχοντα ιδρύματα [...]. Τα συνεργαζόμενα ιδρύματα επιδιώκουν μια κοινή πολιτική για την επιλογή και αξιολόγηση των φοιτητών και δεσμεύονται για τη διατήρηση της ποιότητας καθώς και τακτικές αναθεωρήσεις του προγράμματος ώστε να προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες και νέες εξελίξεις». Το πρόγραμμα έχει προσφέρει πολύτιμο υλικό για την εκπαίδευση και την κατάρτιση διερμηνέων όχι μόνο στα συμμετέχοντα ιδρύματα,¹² αλλά και σε άλλα ιδρύματα που δεν περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα αλλά αποφασίζουν να ακολουθήσουν τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές του προγράμματος.

Διερμηνεία και ανθρώπινα δικαιώματα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οδηγεί την πολυγλωσσία πέρα από την εκμάθηση γλωσσών, διότι «το γλωσσικό ζήτημα σήμερα έχει αποκτήσει και μια διάσταση που αφορά στα δικαιώματα και όχι μόνο στις γλώσσες», όπως δηλώνει ο Benedetti. Η Ένωση έχει δημιουργήσει ομάδες εργασίας που αποτελούνται από εμπειρογνώμονες σε διαφορετικούς τομείς, για να σχολιάσουν την τρέχουσα κατάσταση σε σχέση με τις υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας για μετανάστες και πρόσφυγες, τους νομικούς ή νομομαθείς διερμηνείς στα κράτη μέλη και πέρα από τα σύνορα της ΕΕ,¹³ πιθανές λύσεις και

¹² Τα συμμετέχοντα ιδρύματα περιλαμβάνουν: ITAT, Karl-Franzens-Universität, Γκρατς, Αυστρία· Artesis Hogeschool, Αμβέρσα, Βέλγιο· Charles University, Πράγα, Δημοκρατία της Τσεχίας· CBS, Copenhagen Business School, Κοπεγχάγη, Δανία· Turku University, Τούρκου, Φινλανδία· ESIT, Université de la Sorbonne Nouvelle, Παρίσι, Γαλλία· FTSK, Johannes Gutenberg Universität, Μάινζ, Γερμανία· Eötvös Loránd University (Elte), Βουδαπέστη, Ουγγαρία· SSLMIT, Università degli studi di Trieste, Τεργέστη, Ιταλία· University of Warsaw, Βαρσοβία, Πολωνία· Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa, Λισσαβόνα, Πορτογαλία· Facultatea de Litere, Universitatea “Babeș-Bolyai”, Κλουζ-Ναπόκα, Ρουμανία· Faculty of Arts, University of Ljubljana, Λιουμπλιάνα, Σλοβενία· Universidad de la Laguna, Λα Λαγκούνα, Ισπανία· ΤΟΙ, Stockholms Universitet, Στοκχόλμη, Σουηδία· ETI, Université de Genève, Γενεύη, Ελβετία· Boğaziçi University, Κωνσταντινούπολη, Τουρκία· University of Westminster, Λονδίνο, Ηνωμένο Βασίλειο.

¹³ Ο όρος legal interpreting αποδίδεται από το Δικαστήριο της ΕΕ και με τους δύο τρόπους.

ελλείμματα, βελτίωση της κατάρτισης για τη διερμηνεία σε δημόσιες υπηρεσίες και μελλοντικές προοπτικές. Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20^{ης} Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία για το δικαίωμα στη διερμηνεία και τη μετάφραση αποτελεί απόδειξη της συνεχούς προσπάθειας για βελτίωση των γλωσσικών υπηρεσιών που παρέχονται σε άτομα που αντιμετωπίζουν γλωσσικούς φραγμούς. Όπως δηλώνει και πάλι ο Benedetti: «Ο σημαντικότερος τομέας όπου τα γλωσσικά επαγγέλματα γενικότερα και η διερμηνεία ειδικότερα οδηγούν τις εξελίξεις είναι η διερμηνεία δικαστηρίων». Για το σκοπό αυτό η EULITA, η Ευρωπαϊκή Ένωση Νομικών Διερμηνέων και Μεταφραστών, που ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 2009, στοχεύει στη «συμβολή σε δραστηριότητες που σκοπεύουν στην επίτευξη προδιαγραφών υψηλής ποιότητας για τις υπηρεσίες διερμηνείας σε δικαστικές υποθέσεις» και «στην εναρμόνιση της κατάστασης σχετικά με τις υπηρεσίες νομικής διερμηνείας και μετάφρασης» στα κράτη μέλη της ΕΕ, όπως μας πληροφορεί η Liese Katschinka, Πρόεδρος της EULITA, στο άρθρο της με τίτλο «Διερμηνεία και ανθρώπινα δικαιώματα» [Interpreting and Human Rights].

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα

Βιβλιογραφία

- Ammon, Ulrich. "Language Conflicts in the European Union: On finding a Politically Acceptable and Practicable Solution for EU Institutions that Satisfies Diverging Interests". *International Journal of Applied Linguistics* 16.3 (2006): 319-338.
- Bourdieu, Pierre. *Γλώσσα και συμβολική εξουσία*. Μετ. Κική Καψαμπέλη. Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα, 1999.
- Directorate General for Interpretation. "What We Do" <http://scic.ec.europa.eu/europa/jcms/c_6636/what-we-do> (last accessed August 2011).
- Fischer, Márta. "Language (Policy), Translation and Terminology in the European Union". *Terminology in Everyday Life*. Ed. Marcel Thelen and Frieda Steurs. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2010. 21-34.
- Fishman, Joshua. "The New Linguistic Order". *Foreign Policy* 113 (Winter 1989-99): 26-40.
- Gazzola, Michele. "Managing Multilingualism in the European Union: Language Policy Evaluation for the European Parliament". *Language Policy* 5 (2006): 393-417.
- Heynold, Christian. "Interpreting at the European Commission". *Teaching Translation and Interpreting 2*. Ed. Cay Dollerup and Annette Lindegaard. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 1994. 11-18.
- Interpreting for Europe <<http://www.facebook.com/pages/Interpreting-for-Europe/>>

173122606407> (last accessed August 2011).

Καβάφης, Κ. Π. «Για τον Αμμόνι, που πέθανε 29 ετών, στα 610». *Ποιήματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2011. 105.

Κανονισμός αριθ. 1 περί καθορισμού του γλωσσικού καθεστώτος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. *Official Journal* L.17 (6.10.1958) <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32010R1257:EL:HTML>>.

Koskinen, Kaisa. *Translating Institutions: An Ethnographic Study of EU Translation*. Manchester: St Jerome, 2008.

«Οδηγός για τη σύνταξη, τη μετάφραση και την αναθεώρηση των νομικών πράξεων και λοιπών εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ελληνικά» <http://ec.europa.eu/translation/greek/guidelines/documents/styleguide_greek_dgt_el.pdf>.

«Πολυγλωσσία: Πλεονέκτημα για την Ευρώπη και κοινή δέσμευση» Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. 2008 <http://ec.europa.eu/languages/documents/2008_0566_el.pdf>.

Προεδρικό Διάταγμα 90/2008. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας* Α. 138 (11 Ιουλίου 2008).

SCICNet Home <http://scic.ec.europa.eu/scicnet/jcms/jop_5003/home> (last accessed August 2011).

Wilson, Barry. "The Translation Service in the European Parliament". *Crossing Barriers and Bridging Cultures: The Challenges of Multilingual Translation for the European Union*. Ed. Arturo Tosi. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 2003